प्रगाथो घौरः काण्वः।सोमः। त्रिष्टुप्, ५ जगती

स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः स्वाध्यो वरिवोवित्तरस्य।
विश्वे यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभि संचरन्ति॥ ८.०४८.०१

सुमेधाः- शोभनमेधासम्पन्नः। स्वाध्यः- शोभनध्यानवान्। अहम्। वरिवोवित्तरस्य- अतिशयेन श्रैष्ठ्यं लभमानम्। स्वादोः- मधुरम्। वयसः- रसम्। अभक्षि- भक्षयेयम्। यम्। देवाः। उत- अपि च। मर्त्यासः- मर्त्याः। विश्वे- सर्वे। मधु- मधुरमिति। ब्रुवन्तः- वदन्तः। अभि सञ्चरन्ति ॥१॥

अन्तश्च प्रागा अदितिर्भवास्यवयाता हरसो दैव्यस्य।
इन्दविन्द्रस्य सख्यं जुषाणः श्रौष्टीव धुरमनु राय ऋध्याः॥ ८.०४८.०२

अन्तः- हृदयम्। प्रागाः- प्रकर्षेण गच्छसि। अदितिः- अखण्डः। भवासि- भवसि। दैव्यस्य। हरसः- क्रोधस्य। अवयाता- पृथक्कर्ता भवसि। इन्दो- क्लेदनशील रस। इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य। सख्यम्- मैत्रीम्। जुषाणः- सेवमानः। श्रौष्टी- क्षिप्राश्वः। धुरमिव। राये- दानयोग्यधनाय। अनु ध्याः- अनुगच्छसि ॥२॥

अपाम सोममृता अभूमागन्म ज्योतिरविदाम देवान्।
किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य॥ ८.०४८.०३

सोमम्- रसम्। अपाम- अनुभवेम। अमृताः। अभूम- भवेम। ज्योतिः। अगन्म- गच्छेम। देवान्। अविदाम- जानीम। अरातिः- शत्रुभूतोऽन्तरायः। किम्। अस्मान्- नः। कृणवत्- कुर्यात्। अमृत- सोम हे रसाधिदैवत। मर्त्यस्य- मनुष्यस्य मम। धूर्तिः- हिंसकः। किं कृणवत् ॥३॥

Dr. Rangaji
WEBOLIM

शं नो भव हृद आ पीत इन्दो पितेव सोम सूनवे सुशेवः।

सखेव सख्य उरुशंस धीरः प्र ण आयुर्जीवसे सोम तारीः॥ ८.०४८.०४

इन्दो- हे हृदयस्पर्शिन् क्लेदनशील। आ- आभिमुख्येन। पीतः- अनुभूतः। हृदे- हृदये। नः- अस्माकम्। शम्- शान्तिदः। भव। सोम- रस। सूनवे- तनयाय। पितेव- जनक इव। सुशेवः- सुखकरः। भव। सोम। सख्ये- मित्राय। सखेव- मित्रमिव। उरुशंस- बहुभिः प्रशंसित। सोम। धीरोसि। नः- अस्माकम्। आयुः। जीवसे- उज्जीवनाय। प्र- प्रकर्षेण। तारीः- वर्धय॥४॥

इमे मा पीता यशस उरुष्यवो रथं न गावः समनाह पर्वसु।

ते मा रक्षन्तु विस्रसश्चरित्रादुत मा स्रामाद्यवयन्त्विन्दवः॥ ८.०४८.०५

इमे- एते। यशसः- यशस्कराः। उरुष्यवः- रक्षाकामाः। सोमाः। गावः- गन्तारो अश्वाः। रथम्। न- इव। पर्वसु- कालेषु। समनाह- सन्दधते। ते- अमी सोमाः। विस्रसः- विस्रस्तात्। चरित्रात्- आचरणात्। मा- माम्। रक्षन्तु- पालयन्तु। उत- अपि च। स्रामात्- व्याधेः। इन्दवः- सोमाः। मा- माम्। यवयन्तु- पृथक्कुर्वन्तु॥५॥

अग्निं न मा मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः।

अथा हि ते मद आ सोम मन्ये रेवाँ इव प्र चरा पुष्टिमच्छ॥ ८.०४८.०६

मथितम्। अग्निम्। न- इव। मा- माम्। सं दिदीपः- सन्दीपय। प्र- प्रकर्षेण। चक्षय- चक्षुषः सन्धुक्षणेनेति सायणः। प्रेमपूरितकटाक्षेण। नः- अस्मान्। वस्यसः- शरण्यान्। कृणुहि- कुरु। अथ- अधुना। ते- त्वाम्। मदे- हर्षाय। सोम- रस। आ- आभिमुख्येन। मन्ये- मननं करोमि। पुष्टिम्- पोषणम्। अच्छ- अभिलक्ष्य। रेवान् इव- दानयोग्यसम्पद्वानिव। प्र चर॥६॥

इषिरेण ते मनसा सुतस्य भक्षीमहि पित्र्यस्येव रायः।

सोम राजन्प्र ण आयूंषि तारीरहानीव सूर्यो वासराणि॥ ८.०४८.०७

Dr. Rangani
WEBOLIM

इषिरेण- सदेषणायुक्तेन। मनसा- चित्तेन। सुतस्य- निष्पन्नम्। ते- त्वाम्। पित्र्यसेव रायः- पैतृकं धनमिव। भक्षीमहि- अनुभवेम। सूर्यः। वासराणि अहानीव- दिनानीव। सोम- रस। राजन्- स्वामिन्। नः- अस्माकम्। आयूंषि। प्र- प्रकर्षेण। तारीः- वर्धय ॥७॥

सोम राजन्मृळया नः स्वस्ति तव स्मसि व्रत्याश्तस्य विद्धि।
अलर्ति दक्ष उत मन्युरिन्दो मा नो अर्यो अनुकामं परा दाः॥ ८.०४८.०८

सोम राजन्। स्वस्ति- क्षेमो यथा भवति तथा। नः- अस्मान्। मृळय- आनन्दय। तव- ते। व्रत्याः- व्रतस्थाः। स्मसि- भवेम। तस्य- तत्। विद्धि- जानीहि। इन्दो- रस। दक्षः- समर्थः। मन्युः- क्रोधः। अलर्ति- अस्मत्तोऽपगच्छति। नः- अस्मान्। अर्यः- अरेः। अनुकामम्- यथेष्टम्। मा। परा दाः- परादेहि ॥८॥

त्वं हि नस्तन्वः सोम गोपा गात्रेगात्रे निषसत्था नृचक्षाः।
यत्ते वयं प्रमिनाम व्रतानि स नो मृळ सुषखा देव वस्यः॥ ८.०४८.०९

सोम- रसाधिदैवत। त्वम्। हि- खलु। नः- अस्माकम्। तन्वः- देहानाम्। गोपाः- पालकः। नृचक्षाः- नृणां द्रष्टा सन्। गात्रेगात्रे- देहेदेहे। निषसत्थ- निषीदसि। ते- तव। व्रतानि- नियतीः। वयम्। प्रमिनाम- हिंस्मः। तथापि। सः- अस्मत्पश्चात्तापतुष्टः। त्वम्। नः- अस्मान्। सुषखा- शोभनसखा सन्। वस्यः- शरण्यः सन्। देव। मृळ- आनन्दय ॥९॥

ऋदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः।
अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यायुः॥ ८.०४८.१०

ऋदूदरेण- उदराबाधकेन। सख्या- मित्रेण। सचेय- सङ्गच्छेयम्। यः। मा- माम्। पीतः- अनुभूतः। हर्यश्व- प्राणाश्वयुक्तेन्द्र। न। रिष्येत्- हिंस्यात्। अयम्- एषः। यः। सोमः- रसः। अस्मे- अस्मदर्थम्। न्यधायि- स्थापितः। तस्मै- अमुष्मै रसाय सोमाय। प्रतिरं आयुः। एमि- याचामि ॥१०॥

Dr. Rangaji
WEBOLIM

अप त्या अस्थुरनिरा अमीवा निरत्रसन्तमिषीचीरभैषुः।

आ सोमो अस्माँ अरुहद्विहाया अगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः॥ ८.०४८.११

याः। तमीषीचीः- बलवत्यः। निः- नितराम्। अत्रसन्- कम्पयन्ति। अभैषुः- भीषयन्ति। त्याः- ताः। अनिराः- प्रेरयितुमशक्याः। अमीवाः- पीडाः। अप अस्थुः- अपगच्छन्तु। विहायाः- महान्। सोमः- रसः। अस्मान्- नः। आ अरुहत्- आरुरोह। यत्र- यस्मिन् सोमे पीते। आयुः। प्रतिरन्ते- मनुष्याः प्रवर्धयन्ति। तम्। अगन्म- प्राप्ता वयम्॥११॥

यो न इन्दुः पितरो हृत्सु पीतोऽमर्त्यो मर्त्याँ आविवेश।

तस्मै सोमाय हविषा विधेम मृळीके अस्य सुमतौ स्याम॥ ८.०४८.१२

पितरः। यः। इन्दुः- रसः। नः- अस्माकम्। हृत्सु- हृदयेषु। पीतः- अनुभूतः। अमर्त्यः- अमरः। मर्त्यान्- मनुष्यान्। आविवेश। तस्मै। सोमाय- रसाय। हविषा। विधेम- परिचरेम। अस्य- एतस्य। मृळीके- आनन्दे। सुमतौ। स्याम- भवेम॥१२॥

त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ।

तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ ८.०४८.१३

सोम- रस। त्वम्। पितृभिः- पूर्वाचार्यैः। संविदानः- लब्धः। द्यावा पृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। अनु। आ ततन्थ- विस्तृतवान्। तस्मै। ते- तुभ्यम्। इन्दो। हविषा। विधेम- परिचरेम। वयम्। रयीणाम्- सम्पदाम्। पतयः- पालकाः। स्याम- भवेम॥१३॥

त्रातारो देवा अधि वोचता नो मा नो निद्रा ईशत मोत जल्पिः।

वयं सोमस्य विश्वह प्रियासः सुवीरासो विदथमा वदेम॥ ८.०४८.१४

त्रातारः- रक्षितारः। देवाः। नः- अस्मान्। अधि वोचत- उपदिशत। निद्रा। नः- अस्मान्। मा। ईशत- वशीकरोतु। जल्पिः- अनावश्यकथारुचिः। मा ईशत। विश्वह- सर्वेषु दिनेषु। वयम्।

Dr. Rangaji
WEBOLIM

सोमस्य- रसस्य। प्रियासः- प्रियाः। सुवीरासः- शोभनवीराः। विदथम्- सभायाम्। आ वदेम- प्रवचनं कुर्याम ॥१४॥

त्वं नः सोम विश्वतो वयोधास्त्वं स्वर्विदा विशा नृचक्षाः।
त्वं न इन्द ऊतिभिः सजोषाः पाहि पश्चादुत वा पुरस्तात्॥ ८.०४८.१५

सोम- रस। त्वम्। नः- अस्माकम्। विश्वतः- सर्वतः। वयोधाः- अन्नधारकः। स्वर्विदा- ज्योतिर्विदा। विशा- जनेन। नृचक्षाः- नृणां द्रष्टा असि। त्वम्। नः- अस्मान्। इन्दो- हृदयस्पर्शिन्। ऊतिभिः- रक्षाभिः। सजोषाः- समानप्रीतः सन्। पश्चादुत वा पुरस्तात्। पाहि- पालय ॥१५॥

अथ वालखिल्यम्

Dr. Rangani

WEBOLIM